

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران
معاونت پژوهش
حوزه علمیه حضرت سیدالشهداء (علیه السلام)
شهرستان یزد

عنوان:

مسئولیت مرد در خانواده از منظر امام علی (علیه السلام)

استاد راهنما:

سرکار خانم افسانه یآوری

گردآورنده گان:

مرضیه سلیمانی - فاطمه زارع حسین آبادی

سکینه دهقانباغی - عصمت فلاحتی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده:

مسئولیت نوعی رفتار اخلاقی همراه با الزام بوده و تعهدی است که با اختیار تصمیم آدمی همراه باشد. یکی از موضوعاتی که حضرت علی-علیه السلام- به آن پرداخته مسئولیت پذیری مرد است که باعث سعادت خانواده و جامعه می شود. در فرهنگ اسلام، خانواده نهاد مقدسی است که باعث ثبات جامعه می شود. بخاطر دوام و بقای آن، خداوند مسئولیت هایی را بر گردن زن و مرد نهاده است. مرد که رکن مهم خانواده و مسئول نیازهای همسر و فرزندان است با مراقبت از اعمال خود تأثیر بسزایی در کمال خانواده دارد.

در این مقاله ضمن بررسی مسئولیت های مرد در قبال نیازهای مادی به نیازهای معنوی از قبیل تعلیم و تربیت فرزندان و مهریه، نفقه و تکریم زن پرداخته ایم.

واژگان کلیدی: مسئولیت- خانواده- پدر- همسر- فرزند.

مسئولیت های مرد در قبال همسرش

خانواده که کوچکترین واحد اجتماع است با ازدواج زن و مرد شروع می شود. مرد باید همسری شایسته برگزیند تا بعد از ازدواج از بی هدفی و سرگردانی نجات یافته و به آرامش که بزرگترین نعمت ازدواج است برسند و بنیان خانواده مستحکم شود. پس به خاطر دوام و بقای آن، اسلام حقوقی را بر گردن زن و مرد نهاده است که باعث شده همسران در قبال هم مسئولیت هایی داشته باشند.

بعد عاطفی

از جمله مسئولیت ها، مسئولیت مرد در مقابل همسرش است که امام علی -علیه السلام- می فرمایند:

«و لا تُملِكُ المرأةُ مِنْ أَمْرِها ما جَاوَزَ نَفْسَها، فَإِنَّ المَأْطَ رِجَالَهُ، وَ لَيْسَتْ بِقَهْرمانَةٍ.»

«کاری که برتر از توانایی زن است به او وا مگذار که زن گل بهاری است

نه پهلوان سخت کوش و خشن».^۱

مردها غالباً قوت و قدرت بیشتری برای کارهای سنگین دارند و همین امر باعث برتری آنها در مسائل اقتصادی می شود. و همچنین مشکلات دوران بارداری و شیردادن و بزرگ کردن فرزندان قسمتی از بهترین سال های عمر زنان را به خود اختصاص می دهد و زنان قسمت قابل ملاحظه ای از نیروی جسمانی خود را در این راه از دست می دهند. به خاطر همین بیشتر مسئولیت های سیاسی و اقتصادی و اجتماعی بر عهده مردان می باشد و وجود چنین تفاوت هایی باعث تمایز مسئولیت بین زن و مرد می شود.

بنابراین مرد نباید بگذارد همسرش مانند او در کارهای بیرون از خانه و سخت شرکت داشته باشد زیرا جمال و نشاط و غرور در زن مستلزم آسایش و آرامش و تلاش کمتر او می باشد و سر اینکه مرد در بیرون از خانه تلاش

^۱ - دشتی، محمد، نهج البلاغه، چاپ ۲، انتشارات آوای منجی، ۱۳۹۳، ص ۳۸۳

می کند و درآمدی که کسب می کند با کمال میل و رغبت به همسرش تقدیم می کند به خاطر این است. مرد نیاز روحی خود را درزن یافته است که خداوند زن را مایه آسایش و آرامش روح قرار داده است.

در یک اجتماع دو نفری یکی باید مسئول و سرپرست باشد. با توجه به آیه ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ﴾^۱ مرد مدیر و مسئول خانواده است ولی باید بداند که مدیریت او در خانواده مانند مدیر بودن در مؤسسه ها نیست که مدیر گاهی برای حل مشکلش متوسل به خشم می شود ولی در مقابل همسر و فرزندان باید این دیدگاه خود را تصحیح کند. اگر بخواهیم بدانیم انسان خوب و شایسته چه کسی است باید بدانیم که او با خانواده اش چگونه رفتار می کند. اگر مردی بیرون از خانه شاد و خنده رو باشد و در میان خانواده عبوس و بدرفتار باشد از خوبی و اقتدار او نیست بلکه حق خانواده خود را ضایع کرده است.

هماهنگی در زندگی مشترک

برای ایجاد آرامش، محبت و دوستی راه هایی وجود دارد: کمک به همسر در امور زندگی، تعاون و همکاری در بسیاری از جوامع، امری خوشایند و پسندیده است. خانواده هم که یک جامعه کوچکی است از این قاعده مستثنی نیست. کمک به همسر در امور خانه، دوستی و محبت می آورد. حضرت امیرالمؤمنین -علیه السلام- می فرمایند: روزی در حال کمک به همسرم حضرت زهرا -سلام الله- بودم رسول خدا (ص) وارد خانه شدند و بعد از دیدن این صحنه فرمودند:

«يَا أَبَا حَسَنٍ أَقُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: اِسْمَعْ مِنِّي وَ مَا أَقُولُ إِلَّا مِنْ أَمْرِ رَبِّي، مَا مِنْ رَجُلٍ يُعِينُ امْرَأَتَهُ فِي بَيْتِهَا إِلَّا كَانَ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ عَلَى بَدَنِهِ عِبَادَةٌ سَنَةً، صِيَامُ نَحَارِهَا وَ قِيَامُ لَيْلِهَا، وَ أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أَعْطَا الصَّابِرِينَ دَاوُدَ النَّبِيُّ وَ يَعْقُوبَ وَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ»

«ای ابالحسن، عرض کردم لبیک یا رسول خدا. پیامبر (ص) فرمود این سخن را از من بشنو که من چیزی جز وحی بر زبان جاری نمی کنم. هر

^۱ - سوره النساء. آیه ۳۴

ندارد و در ابتدا برای خرید لباس این نکات را برای آنها گوشزد می کند تا آنها با پوشش اسلامی بزرگ شوند و عادت کنند. البته پدر باید تفکراتش به روز باشد و نباید تفکرات و خواسته های قدیمی دوران خود را به فرزندانش تحمیل کند. زمان های به دنیا آمدن آنها با هم متفاوت است؛ اگر پدر این موقعیت و زمان را درک کند، آن وقت به راحتی و بدون مقاومت و در پی تأمین نیازهای فرزندانش خواهد بود.

زمانی که دختر یا پسر نوجوان یا جوانش فلان لباس یا کفش یا کتاب را خواست هرگز به خودش اجازه نخواهد داد به او سرکوفت بزند و سبب ناامیدی آنها از بیان نیازهایشان شود. پدری که با فرزندانش فاصله سنی حداقل ۲۵ تا ۳۰ سال دارد نباید انتظار داشته باشد همانند لباسی که او می پوشد فرزندش هم بپسندد و بپوشد. البته این مطلب به این معنا نیست که پدر با تهاجمات فرهنگی غرب همراه شود و هر مد و لباس مبتذلی که وارد می شود چشم بسته قبول کند و به فرزندانش اجازه پوشیدن هر نوع لباسی را بدهد. بلکه باید با ارشاد و بیداری هویت ملی و مذهبی را در نوجوان و جوان زنده نگه دارد و آنها را به سمت پوشش مناسب هدایت کند. امام علی علیه السلام - می فرمایند: «بپوش جامه ای که بدان مشهور نشوی و موجب عیب تو نگردد».^۱

پدر به فرزندانش می آموزد که در جامعه افرادی هستند که شاید در فراهم آوردن احتیاجات اولیه خود دچار مشکل هستند و او نباید به دنبال مدپرستی برود. در مواقع خرید به فرزندانش می فهماند که تا چه مبلغی خانواده توان خرید دارد، تا فرزند در آینده دچار مشکل نشود و بتواند دخل و خرج زندگیش را محاسبه کند.

پدر مسئول می داند که وقتی فرزندش وارد محل تعلیم و تربیت شد باید رعایت سادگی را بنماید و در خرید وسایل آموزشی و کیف و کفش مدرسه دقت لازم را نمی نماید تا هم با توان اقتصادی خانواده جور در بیاید و هم دیگران که در وضعیت مالی خوبی به سر نمی برند غصه ی نداشته های خود را نخورند. با دلسوزی به فرزندش می آموزد که نه همین لباس زیباست نشان آدمیت.

^۱ - غرر الحکم، شرح و ترجمه فارسی، ص ۴۰۱

انتخاب شغل

مسئله انتخاب شغل و تأمین آینده شغلی فرزندان یکی از مشکلات والدین است. پدر بهتر از هر شخصی می‌تواند در این راه به فرزندش کمک کند. در انتخاب شغل پدر، باید با فرزند خود دوست و رفیق باشد که فرزند او را به عنوان مشاور قبول کند. پدر به محض اینکه دید فرزندش به شغلی که با شأن خانوادگی او تناسب و به آن علاقه‌مند است نباید او را مورد تمسخر قرار دهد و او را مجبور به انجام شغلی کند که یا صرفاً آن شغل مطلوب پدر است و یا پول و مزایای مادی و اجتماعی بیشتری دارد و اعتماد به نفس خود را از دست خواهد داد و به شغل‌های دیگری هم علاقه نشان نخواهد داد. پدر باید توجه داشته باشد که فرزندانشان شغلی را که از نظر شرع، حرمت و کرامت نداشته انتخاب کند و او را در این راه یاری و تشویق کند تا رشد کند و پیش برود.

ایجاد شغل و برنامه ریزی جهت پر کردن اوقات بیکاری نوجوانان وظیفه بسیار با اهمیت والدین است. اگر پدر با استفاده از تجربیات خود بتواند علاقه و استعداد فرزندش را بشناسد و مطابق با آن برایش شغلی مناسب پیدا کند در رشد و ترقی او بسیار مؤثر خواهد بود. بیکاری برای فرزند خسته کننده است و مطالعه و کار در خانه مثل آشپزی و نظافت سبب خواهد شد علاوه بر یادگیری شغلی حس مسئولیت پذیری و همکاری اجتماعی او را بالا ببرد. بعضی از خانواده‌ها به دلیل رفاه و وضعیت مالی خوبی که دارند اجازه نمی‌دهند فرزندانشان در اوقات فراغت به کاری تمایل پیدا کنند و این باعث خودخواهی، هواپرستی، تن‌پروری، شهوت پرستی و بی‌عفتی در آنها می‌شود. این گونه فرزندان بر اثر سوء رفتار و کسب رذایل اخلاقی و رفتاری نادرست، در جامعه نه تنها موفق نیستند بلکه مورد انزوا و تنفر قرار خواهند گرفت.

مسئله ازدواج

بسیاری از والدین در انتخاب همسر برای فرزندان خود نقش مؤثری دارند و گاه با اعمال فشارهای روانی و اقتصادی بر فرزندان به دنبال تحمیل نظر خود هستند. وضعیت اقتصادی عصر کنونی موجب شده که جوانان سالها

و گاه مدت ها پس از ازدواج به والدین خود نیازمند باشند و همین امر باعث بروز اختلافاتی در مسائل خانوادگی می شود. پدر مسئول باید به جای اینکه به پسر خود ماهی بدهد به او ماهیگیری یاد بدهد و در حد امکان به او در پیدا کردن شغل مناسب کمک کند تا بتواند فرزندش استقلال مالی داشته باشد و در تأمین هزینه های زندگی خودش کمتر دچار مشکل شود. پدر در بعضی از هزینه های ازدواج فرزندش مشارکت داشته باشد تا فرزند بتواند سریعتر ازدواج کند و به آرامش روحی برسد و به دنبال آن جامعه ای سالم و رو به کمال داشته باشیم.^۱

یکی دیگر از مسائلی که والدین باید به آن توجه داشته باشند ازدواج فرزندانشان است. این حقی است که فرزند بر والدین مخصوصاً از پدر دارند. مرحله اول پدر الگوی عملی فرزند است رفتار خود را از رفتار پدر در خانواده الگو می گیرد که چگونه با همسر و فرزندان خود رفتار کند. در مرحله بعدی پدر باید فرزند خود را در امر ازدواج راهنمایی و ارشاد کند تا او بتواند راحت تر تصمیم گیری کند و به آرامش برسد و در مرحله آخر وسایل تزویج او را فراهم آورد. اگر پدری نسبت به این امر مهم فرزند خود بی اعتنا باشد باعث صدمات جبران ناپذیر روحی و روانی و شخصیتی فرزند خود می شود و در واقع سعادت فرزند، سعادت والدین است.

^۱ - سالاری فر، محمدرضا، نظام خانواده در اسلام، چاپ ۱۳، هاجر، ۱۳۹۴، ص ۲۴

نتیجه گیری:

مسئولیت پذیری از دیدگاه اسلام امر مهمی می باشد که در خانواده با ارتباط مناسب افراد خانواده برقرار می شود. با توجه به آیات و روایات ائمه اطهار بخصوص امام علی-علیه السلام- که فردی مسئولیت پذیر در برابر همسر و فرزندان بود، مصداقهای مناسبی را برای همه زمانها ارائه داده است، راه گشای ما می باشد تا مردان آگاهی کاملی نسبت به وظایف داشته باشند و بتوانند وظایف خود را به درستی ایفا کنند.

در این مقاله با توجه به فرمایشات امام علی-علیه السلام- و اسوه قرار دادن ایشان مسئولیت های مرد را به دو دسته مادی و معنوی در قبال همسر و فرزندان تقسیم نمودیم، تا با یاری خدا بتواند باعث آرامش روحی خانواده شود و فرزندان سالم و نیرومند، همراه با کرامت نفس بالا و متدین به جامعه تحویل دهد و به طبع آن جامعه ای سعادتمند داشته باشیم.

وَمِنَ اللَّهِ التَّوْفِيقُ

* قرآن

* نهج البلاغه

- ۱- امینی، ابراهیم، آئین تربیت، چاپ امیر، انتشارات اسلامی، سال ۱۳۷۶.
- ۲- رسولی محلاتی، سیدهاشم، غررالحکم، شرح و ترجمه فارسی، ج ۱، چاپ دوازدهم، دفتر نشر فرهنگی اسلامی، سال ۱۳۸۹.
- ۳- روشن، رسول، چگونگی رفتار با نوجوانان، چاپ اول، مؤسسه انتشارات کتاب نشر، سال ۱۳۹۲.
- ۴- ری شهری، محمد، حکمت نامه کودک، چاپ دوم، دارالحديث، سال ۱۳۸۷.
- ۵- سالاری فر، محمدرضا، نظام خانواده در اسلام، چاپ سیزدهم، هاجر، سال ۱۳۹۴.
- ۶- فلاح، محمدحسین، شناخت متفاوت دنیای نوجوانان، انتشارات بقیه العتره، سال ۱۳۹۱.
- ۷- کریمی، رضا، کلیه تکنیکهای طلایی تربیت برتر، چاپ پنجم، انتشارات نسیم حیات، سال ۱۳۹۱.
- ۸- محمدی، حمید، مفردات قرآن، چاپ یازدهم، انتشارات هاجر، سال ۱۳۳۳.
- ۹- مروجی طبسی، محمد جواد، حقوق فرزندان در مکتب اسلام، چاپ دوازدهم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، سال ۱۳۸۳.
- ۱۰- مطهری، مرتضی، حقوق زن در اسلام، چاپ بیست و هفت، انتشارات صدرا، سال ۱۳۸۱.
- ۱۱- میخبر، سیما، ریحانه بهشتی، چاپ شصت و سه، انتشارات نور الزهراء (س)، سال ۱۳۸۹.
- ۱۲- یثربی، سیدمحمد، رساله حقوق امام سجاده (ع)، جلد ۶، چاپ اول، انتشارات علامه بهبهانی، سال ۱۳۹۰.